

Kreisavský kroužek

„Budeme viset, protože jsme smýšleli stejným způsobem.“

Označení „Kreisavský kroužek“ vzniklo až zpětně, jakožto označení daného okruhu osob gestapem. K jejich odhalení došlo v souvislosti s vyšetřováním skupiny spiklenců z 20. června 1944.

Kryzow (německy Kreisau) je malá obec nacházející se nedaleko Vratislavi .

Cíle

Kreisavský kroužek lze označit jako konzervativní odbojovou skupinu. Členy této skupiny sjednocoval nepřátelský postoj vůči Hitlerovi a fašistickému režimu. Zabývali se plány na společenské a politické znovuospořádání Německa a Evropy po předpokládaném pádu fašistického Německa. Návrhy, jak dosáhnout tohoto cíle, byly velmi rozličné . Moltke, povoláním právník zastával společně s Peterem Yorckem von Wartenburg myšlenku, že by se Německo mělo vrátit k státoprávním poměrům. Nové zřízení mělo spočívat na demokratickém základě, nový stát měl být koncipován na základě malých jednotek, podobných federalistickému uspořádání . Pro nové uspořádání měly podle Kreisavského kroužku platit následující principy :

- znovunastolení právního státu
- garance svobody víry a smýšlení
- nedotknutelnost lidskosti jakožto základní princip
- právo na práci a majetek
- politické spolurozhodování i v oblasti hospodářství
- sebeurčení a odpovědnost
- posílení rodiny

Aktéři

Jednalo se o asi 20 osob, které byly především ovlivněné křesťanským morálním učením. Ovšem jejich cílem nebylo nutně vybudování křesťanského státu. Pocházeli z různých společenských vrstev. V kroužku působili osobnosti z dělnického hnutí, měšťané, šlechta, stejně tak jako protestanti či katolíci.

K vůdčím osobnostem patřili Helmuth James Graf von Moltke (1907–1944) a Peter Graf Yorck von Wartenburg (1904–1944). Častým místem setkání byl statek v Kryzowě či Moltkeho byt v Berlíně .

Rozličné kontakty

Někteří členové Kreisavského kroužku měli myšlenkově blízko k ideje tzv. Wirtschaftdemokratie. V této souvislosti docházelo ke kontaktům se socialistickými a sociálně-demokratickými kruhy, jako například ke stykům s bývalým poslancem v Říšském sněmu za SPD Juliem Leberem (1891–1944), Wilhelmem Leuschnerem (1890–1944) a jinými. Kontakt na komunistické kruhy byl však z důvodů konzervativního postoje většiny účastníků zamítnut .

Oproti tomu existovala živá názorová výměna s opozičními křesťanskými uskupeními a to jak v rámci evangelické, tak katolické církve. Vedle Alfreda Delpa (1907–1945) a Adolfa Reichweina (1898–1944) byli v Kreisavském kroužku aktivní rovněž biskupové jako Preysing (Berlín), Kardinal Faulhaber (Mnichov), Bischof Dietz (Fulda) či zemský biskup Wurm (Stuttgart) . Důvody k podpoře kroužku byly rozličné. Pravděpodobně šlo o skutečnost zúčastněné elity a blížící se konec nacistické diktatury.

Pracovní setkání kroužku

Setkání Kreisavského kroužku se konala v malých skupinách, tak aby byl kroužek zasvěcenců přehledný. Celkově proběhla tři větší setkání .

Od 22. do 25. května 1942 se konalo první zasedání v Kryzowě. Účastnice a účastníci se sešli v jednom z odlehých domů. Poté byla probírána různá témata, čilá diskuse probíhala například o vysokoškolské reformě či o názorech katolíků a protestantů k tématu vztahu církve a státu.

Druhé zasedání se konalo od 16. do 18. října 1942. Jeho hlavním programovým bodem byla budoucí ústava a hospodářské uspořádání. Zvláště pak bylo projednáváno téma posílení samosprávy a plánovaná federální koncepce nového státu.

Poslední zasedání se konalo od 12. do 14. června 1943. Mezitím někteří členové získali informace o zločinech SS a Wehrmachtu. Diskuse k hospodářskému uspořádání pokračovala i nadále. Kromě toho bylo projednáváno i téma „potrestání hanobitelů Říše“ , čímž byly myšleny právní postihy nacistických válečných zločinců. Návrhy k „potrestání porušovatelů právního řádu“ dostaly písemnou podobu.

Výsledky setkání byly formulovány v několika prohlášeních. V textu „Zásady nového uspořádání“ byly představeny hlavní linie Kreisavského programu. V „Prvních pokynech pro rozklad země“ jsou poznamenány první opatření, které měly být

provedeny po pádu fašistického režimu. Obě prohlášení jsou datovány z 9. srpna 1943.

Militantní akce nebo nikoli?

Přestože James von Moltke atentát na Hitlera zavrhl, docházelo ke kontaktům na ozbrojený odboj. Moltkeovým cílem bylo donutit Hitlera a vůdčí osobnosti nacistického režimu k ústupu. Jakožto prohřešitelé vůči právnímu řádu pak měli být postaveni před řádný soud. Ovšem většina účastníků diskusního kroužku odmítla tento návrh jako nerealistický.

Konec

V lednu 1944 varoval Moltke svého přítele Otto Carla Kiepa před skutečností blížícího se zatčení. Poté byl zatčen gestapem. Členové Kreisavského kroužku byli schopni kontakt na Moltkeho nadále udržet, avšak nikoli vymoci jeho propuštění. Okruh členů se zmenšil. Někteří se přidružili ke Stauffenbergově skupině, se kterou již dříve byly navázány kontakty. Obzvláště Yorck a Haubach se s Schlauffenbergem úzce spojili a zasazovali se o násilný převrat. Kromě těchto dvou zmíněných se na přípravě a realizaci atentátu 20. července 1944 podíleli i další - Haeften, Trott, Reichwein, Leber, Gerstenmaier, van Husen, Lukaschek a Steltzerl. Po ztroskotání celé akce bylo několik členů Kreisavského kroužku zatčeno. Díky pomoci faráře, který ve vězení působil, se jim podařilo udržet kontakt mezi sebou a venkovním světem. Mohli si tak i sladit své výpovědi. Shodli se na tom, že budou popírat jakoukoli aktivní účast na převratu i fakt, že by o převratu pouze přemýšleli. Tato strategie obhajoby zafungovala při soudním přelíčení, vedeným neblaze proslulým soudcem Rolandem Freislerem, jen částečně. Sedm odsouzených k smrti, mezi nimi i James Moltke, bylo oběšeno.

A dnes?

Od roku 1989 slouží prostor usedlosti v Kryzowě jako místo mezinárodního setkávání mladých lidí. V bývalém zámku se nachází výstava historie Kreisavského kroužku a dalších odbojových hnutí. Prostor mezinárodního setkávání podporuje diskusi a kontakt mezi lidmi z různých sociálních vrstev, náboženského či národnostního prostředí. Tím přispívá k posílení vztahů mezi východní a západní Evropou.